

पिढ्यांची कथा – भाग ३ – आतेमामी, चुलत आतेआजी
(आतेबाई पाटकर १८६६ - १९२०)
(शिक्षण अशिक्षित. पती पाटचे आबा पाटकर)

आतेबाई किंवा आतेमामी ही बाचं दुसरं अपत्य व पहिली मुलगी. तिचं नाव कुणाला माहीत नाही. तिला फक्त आत्या न म्हणता आतेमामी का म्हणत हेसुद्धा एक कोडं आहे. ती अशिक्षित होती. ती दिसायला बरी होती असं माझी आत्या म्हणायची. आत्याच्या सौंदर्याच्या व्याख्येत रंगाला महत्त्व होतं. म्हणून ती गोरी असावी असं मला वाटतं.

तिचं लग्न कोकणात पाट या गावच्या आबा पाटकरांशी झालेलं होतं. त्यांची खूप जमीन होती व त्यांच्या घरी सुबत्ता होती. तिचं लग्न बाच्या इच्छेनुसार जमीनदाराशी झालं होतं. ज्याअर्थी एवढ्या श्रीमंताशी तिचं लग्न झालं त्याअर्थी ती सुंदर असावी असा माझा अंदाज आहे. तिचा विवाह झाला तेव्हा पणजोबांच्याकडे खूप पैसेही असावेत. माहेरच्या व सासरच्या लोकांनी तिला भरपूर दागिने घातले होते.

माझे वडील बाबू व त्यांचा मोठा भाऊ नरहरी हे उन्हाळ्याच्या सुटीत कायम आतेमामीकडे जायचे. माझ्या वडिलांना, बाबूला आतेमामीच्या घरात त्यांनी घालवलेल्या दिवसांच्या आठवणी होत्या.

"आतेमामीकडे खाण्याजेवण्याची चंगळ असायची. ती फार सुगरण होती. आम्ही गेलो की रात्रंदिवस सण असल्यासारखं जेवण ती करायची. एवढंच नाही तर सकाळी व दुपारी चहाबरोबर आमच्या आवडीनिवडीनुसार घारगे, शेवया, पुरणपोळी, आमरस पुरी, साखरभात, सांजा. पोहे, फणसाची भाजी अशी मोठी यादी सांगता येईल."

या आतेमामीला मूलबाळ नव्हतं. म्हणून तिच्या नवऱ्याने तिच्यावर राग धरला नाही की दुसरं लग्न केलं नाही.

आतेमामीला माहेरच्या नातेवाईकांपैकी कुणा मुलग्याला दत्तक घेण्याची इच्छा होती. अण्णांना व बापूंना प्रथम मुलीच झाल्या. पण तिच्या धाकट्या भावाला, काकांना तीन मुलगे होते. काकांच्या मोठ्या मुलाला, नरहरीला दत्तक घेण्याची तिची मनापासून इच्छा होती. आबा पाटकरही नरहरीला दत्तक घ्यायला तयार होते. त्यांची प्रचंड इस्टेट नरहरीला मिळाली असती. हा मोह होता पण त्या मोहाला बापू बळी पडले नाहीत. "निपुत्रिकाला आम्ही मुलगा दत्तक देणार नाही" असं त्यांनी सांगितलं. (हे तर्कट मला समजत नाही. पुत्र असता तर आतेमामीने मूल दत्तक घेण्याचा प्रयत्न केलाच नसता.) हा निर्णय बापूंनी नरहरीच्या वडिलांना, काकांना न विचारता घेतला का? बापूंना व अण्णांना आतेमामीने मुलगा दत्तक मागितला तेव्हा फक्त मुलीच होत्या. म्हणून मुलगा दत्तक देण्यास त्यांनी नकार दिला का? मुलगी दत्तक मागितली असती तर दिली असती का? असे अनेक प्रश्न मला पडतात. शिवाय मुलं जगतीलच अशी शाश्वती नव्हती.

ही आतेमामी १९२०च्या सुमारास तिच्या दागिन्यांच्या डब्यासकट माहेरी धारवाडला पोचली. तिथे ती आजारी पडली व मृत्यू पावली. आपण मरणार हे तिने ओळखलं होतं. "माझे दागिने तुम्ही ठेवून घ्या" असं ती भावांना सांगत होती. पण बापूंनी ते दागिने घ्यायलाही नकार दिला. "आम्हाला निपुत्रिकाचे दागिने नकोत." असं ते म्हणाले. तिची शेवटची इच्छाही अपुरी राहिली. बापूंनी ते दागिने पाटकरांना परत दिले. बापूंची मुलगी शांता 'एकच वाकी ठेवून घेते' असं म्हणत होती. पण त्यालाही बापूंनी नकार दिला.

आतेमामी विषयीच्या माहितीवरून ती सुगरण, सुंदर व प्रेमळ होती असं वाटतं.

ती अशी अकरमात का गेली हे कुणी मला सांगू शकलं नाही.